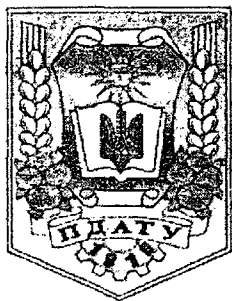

МІНІСТЕРСТВО АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ
ПОДІЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНО-ТЕХНІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

Збірник наукових праць

Випуск 17

ТОМ 3

35 років

*Кафедри економіки підприємств
і соціально-трудових відносин*

м. Кам'янець-Подільський
2009

ного господарського розрахунку.[4] Належно організований облік повинен в оперативному порядку забезпечувати систему управління достовірними даними про хід виконання плану по всіх показниках окремих виробничих підрозділів та своєчасно повідомляти про відхилення в управлінні колективом.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Основною метою організації внутрішнього механізму діяльності аграрних підприємств є збільшення виробництва сільськогосподарської продукції, зменшення її собівартості та покращення якості, підвищення рівня рентабельності виробництва, а також ефективне використання землі, праці, основних і оборотних коштів. Зробити це можливо при запровадженні внутрішньогосподарського розрахунку, який регулює виробничі й економічні відносини всередині підприємства, дає можливість порівняти дохід з витратами на виробництво, чим підвищує матеріальну зацікавленість та забезпечує колективну відповідальність шляхом створення Ради лановиків. В результаті запровадження внутрішньогосподарського розрахунку поліпшується використання виробничого потенціалу підрозділів, спостерігається збільшення обсягу виробництва та зменшення витрат.

ЛІТЕРАТУРА

1. Фесенко Д.М., Аранчій В.І., Баранецька О.В. Внутрішньогосподарський розрахунок із застосуванням розрахункових чеків в сільськогосподарських підприємствах // Д.М.Фесенко, В.І.Аранчій, О.В.Баранецька – Облік і фінанси АПК. – 2004. – №1(1). – С.94-99.
2. Маренич Т.Г. Регулювання економічних відносин на основі господарського розрахунку // Т.Г.Маренич – Економіка АПК, 2006. – №5 – С.79-86.
3. Полтавський Ю.А. Внутрішньогосподарський економічний механізм реформованих аграрних підприємств у перехідній економіці // Ю.А.Полтавський – Економіка АПК, 2000. – №7. – С.55-57.
4. Саблук П.Т. та ін. Бухгалтерський облік у сільському господарстві: П.Т.Саблук, М.С.Цибульська, Д.Ф.Шпак. – К.: Урожай, 1988.

Аннотация. Рассмотрено суть внутрихозяйственных расчетов в аграрных предприятиях и ее роль в организации внутреннего механизма предприятия, а также раскрыли суть внутреннего расчета.

The summary. The Considered essence the internal calculation in agrarian enterprise and its role in organizations of the internal mechanism of the enterprise. As well as have revealed organization account condition of the internal calculation.

УДК 631.151.3:338.43

Лункіна Т.І., аспірант. Миколаївський державний аграрний університет

ПРОБЛЕМИ ТА ЗАХОДИ ЕФЕКТИВНОГО РОЗВИТКУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Анотація. В статті розглянуто стан та проблеми розвитку аграрних підприємств Миколаївської області, проведено аналіз функціонування сільськогосподарських підприємств області в порівнянні з Україною і вказано заходи для підвищення ефективності їх діяльності.

Актуальність проблеми. Сьогодні в країні склалася така ситуація, коли вітчизняні аграрні підприємства зіткнулися з високим ступенем ризику та невизначеності. Протягом останніх років різке зростання наявних у господарствах коштів гальмує їхню виробничу діяльність та призводить до збитковості.

Аналіз останніх наукових досліджень. Велика кількість досліджень, пов'язаних з ефективним розвитком аграрних підприємств, є свідченням важливості вивчення даної проблеми. Багато зарубіжних і вітчизняних науковців пропонують різні напрями ефективного розвитку підприємств. Так, П.П.Саблук вважає, що на кінцеві результати господарюючого суб'єкта, в першу чергу, впливають сукупність правових, економічних, організаційних та соціальних методів управління [1, с.4]. На думку вчених П.М.Макаренка і А.Д.Топалова, вивчення проблем ефективної діяльності підприємницьких структур в аграрному секторі необхідно розглядати у двох аспектах: виробничому та соціально-економічному [2, с.3]. Також вивченням та дослідженням даної проблеми займається ряд інших науковців, зокрема В.П.Рябконов, І.Г.Климова, В.Г.Андрійчук, В.В.Новожилов і т.д.

Мета статті – дослідити тенденції функціонування, визначити фінансове становище та вказати подальші шляхи підвищення ефективності сільськогосподарських підприємств Миколаївської області.

Виклад основного матеріалу дослідження. Світовий досвід господарювання свідчить, що, намагаючись подолати економічну кризу, сільське господарство посідає одну з провідних ланок ефективного розвитку країни. Тому підвищення економічної ефективності аграрних підприємств є першочерговим завданням країни. Без достатньої державної підтримки сільського господарства неможливе ефективне функціонування даної галузі.

На даний час розробляються і запроваджуються державні програми розвитку та підтримки сільськогосподарських товаровиробників, але, на нашу думку, не в повному обсязі. Так, Миколаївське регіональне відділення Аграрного фонду на виконання вимог Закону України «Про державну підтримку сільського господарства України» з 1 липня здійснює для сільгоспідприємств, які не мають боргів перед банками, бюджетом та фондами соціального страхування, надання позик терміном до 01.05.2010 р. під заставу не більше 1 тис тонн доставленого на елеватори за власний рахунок зерна ячменю, озимої пшениці та жита під 9.05% річних, у розмірі 60% від мінімальних цін на продукцію зазначених культур, затверджених наказом Міністерства аграрної політики України від 30.06.2009 р. на 2009-2010 маркетинговий рік. Розмір бюджетної позики в залежності від класу товару коливається від 540 до 851 грн за тону. Позитивним є те, що сільгоспідприємство після отримання позики залишається власником зерна. У разі покращення кон'юнктури ринку зерна власник, повернувши позика та відсотки за її користування, може продати заставне зерно по більш вигідних для себе цінах [4, с].

Миколаївська область однією з перших в Україні в 2009 році завершила збирання врожаю ранніх зернових культур. За оперативною інформацією, зернові культури зібрані з площі 844 тис га, валовий збір становить більше 2,5 млн тонн [3, с].

Досліджуючи динаміку обсягів виробництва рослинницької та тваринницької продукції аграрними підприємствами Миколаївської області в порівнянні з Україною (таблиця 1), бачимо, що єдина закономірність відсутня. Так, позитивним зрушенням є виробництво вовни та яєць в Миколаївській області. Хоча виробництво вовни помітно скоротилося в Миколаївській області на 0,03 тис т (2000р. – 0,075 тис т; 2008р. – 0,045 тис т), проте в порівнянні з іншими підприємствами других областей відбулося незначне збільшення їх частки по Україні. З наведених даних видно, що майже по всім показникам (окрім молока та м'яса у забійній вазі) до 2006 року відбувається поступове збільшення вказаного показника. А в 2007 році знову відбулося різке зниження виробництва більшої частини продукції. Це насамперед пов'язане з кризовим становищем, яке склалося в країні.

Таблиця 1

Питома вага Миколаївської області у виробництві основних видів продукції аграрними підприємствами в порівнянні з Україною (включаючи фермерські господарства), %*

Показники	Роки								
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	
Зерно	3,9	6,3	5,6	3,2	5Д	3,8	4,7	1,8	
Насіння соняшнику	7,0	6,8	6,5	8,4	7Д	7,0	7,0	4,8	
Цукрові буряки (фабричні)	1,0	1,9	1,7	2,1	1,6	1,0	1,3	0,3	
Картопля	0,1	0,2	0,4	0,8	1,0	0,9	1,1	0,6	
Овочі	4,4	5,6	7,9	5,4	6,4	7,0	6,8	5,2	
Плоди та ягоди	3,8	7,7	4,5	5,1	8,2	7,7	3,9	2,6	
Виноград	7,4	22,5	10,6	8,5	11,0	13,3	12,6	10,0	
Молоко	2,4	2,3	2,2	1,7	1,7	1,5	1,5	1,4	
М'ясо (у забійній вазі)	3,2	1,8	1,4	1,5	1,1	0,8	0,8	0,8	
Вовна	5,8	4,3	4,3	4,0	3,0	2,8	4,9	5,6	
Яйця	1,7	1,8	1,8	1,8	1,9	2,3	2,1	2,4	

* По підприємствах, що ведуть бухгалтерський облік в повному обсязі

Більш повне уявлення про розподіл провідних видів продукції сільського господарства по аграрним підприємствам в порівнянні загальним виробництвом наведено в таблиці 2. Її інформація свідчить, що зміни даних по роках єдина закономірність відсутня. По одних показників частка (виробництва винограду, овочей, картоплі, насіння соняшнику і яєць) поступово збільшується по роках, по других (виробництві зерн плодів та ягід, вовни), навпаки, відбулося зменшення. По інших єдині закономірності немає.

Порівнюючи виробництво сільськогосподарської продукції аграрних підприємств із загальним виробництвом, можна з впевненістю сказати, що саме у вказаних формуваннях Миколаївської області зосереджено більше половини основного виробництва продукції. Дані підприємства являються лідерами по виробництву цукрових буряків, винограду, насіння соняшнику, зерна тощо. В них відбувається скорочення виробництва низькодохідних і трудомістких видів продукції та розширення високодохідних. Так, в структурі товарної продукції відбулося скорочення м'яса, молока як малорентабельних видів продукції, та розширення виробництва продукції технічних культур, зерна та винограду.

Щодо рівня технічної оснащеності, то вітчизняне сільське господарство відстає нині від сільського господарства – членів ЄС у середньому в 8-10 разів. Ступінь фізичного і морального зношення основних фондів у сільському господарстві країни є критичним і становить 74,6%. За період з 1991 року обсяги виробництва тракторів скоротились в 35 разів, сільськогосподарських машин і знарядь – в 41 раз, кормові і бурякозбиральних комбайнів – майже припинилися через те, що високі ціни на засоби механізації не відшкодовують витрат, а в процесі роботи призводять до збитків. Миколаївська область не є виключенням. Так, кількість тракторів в порівнянні 2007 р. із 2000 р. зменшилася на 4,2 тис шт. (або на 35,9%). Кількість зернозбиральних комбайнів – на 870 шт. (на 34,6%), кукуруддозбиральних комбайнів – на 203 шт. (на

53,6%), бурякозбиральних машин – на 173 шт. (на 54,2%), картоплезбиральних машин – на 10 шт. (на 66,7%), установок та агрегатів для доіння корів – на 680 шт. (на 81,3%).

Таблиця 2

Виробництво основних видів аграрної продукції по сільгосппідприємствах та їх частка в загальних обсягах Миколаївської області

Види продукції	Обсяг виробництва, тис т			Індекс		Частка сільгосппідприємств у загальному виробництві, %		
	2000-2002 рр. I період	2003-2005 рр. II період	2006-2008 рр. III період	II період до I-го	III період до II-го	Періоди		
						2000-2002 рр. I період	2003-2005 рр. II період	2006-2008 рр. III період
Зерно, тис т	1326,2	1205,1	1184,0	0,91	0,98	79,1	68,7	71,4
Насіння соняшнику, тис т	220,2	288,2	307,5	1,31	1,07	91,3	78,7	72,3
Цукрові буряки, тис т	162,7	204,6	115,0	1,26	0,56	97,8	97,1	96,5
Картопля, тис т	0,9	3,2	3,6	3,76	1,14	0,9	1,5	2,2
Овочі, тис т	55,9	58,7	78,5	1,05	1,34	32,5	26,4	32,6
Плоди та ягоди, тис т	9,2	17,8	7,9	1,93	0,44	42,2	50,4	21,4
Виноград, тис т	25,2	28,7	29,7	1,14	1,03	88,1	92,6	91,7
Молоко, тис т	83,9	43,8	33,6	0,52	0,77	21,6	10,1	8,7
М'ясо (у живій вазі), тис т	16,0	9,9	10,1	0,62	1,02	27,5	20,9	21,5
Вовна, тис т	0,06	0,03	0,04	0,50	1,33	75,0	42,3	44,2
Яйця, млн шт	69,8	113,3	200,9	1,62	1,77	36,3	43,8	57,4

* По підприємствах, що ведуть бухгалтерський облік в повному обсязі

Діяльність кожного підприємства спрямована на те, щоб отримати максимальний прибуток. Кінцеві результати залежать в першу чергу від функціонування підприємства, правильної організації праці та всього виробничого процесу в цілому. Детальну інформацію щодо основних економічних показників діяльності аграрних підприємств наведено в таблиці 3.

Таблиця 3

Основні економічні показники діяльності сільськогосподарських підприємств Миколаївської області за організаційно-правовими формами господарювання

Показники та роки	Господарські товариства	Приватні підприємства		Виробничі кооперативи	Державні підприємства	Інші форми господарювання	Всього
		всього	у т.ч. фермерські господарства				
1*	2	3	4	5	6	7	8
Кількість с / г підприємств, одиниць *							
2003	187	122	15	9	14	10	342
2004	183	121	20	8	17	9	358
2005	150	118	20	8	14	8	298
2006	141	107	24	7	14	7	276
2007	202	165	20	10	13	13	403
2008	199	213	56	11	15	15	453
2008р. у% до 2003р.	106,4	174,6	373,3	122,2	107,1	150,0	132,5
Збиткових, од.							
2003	82	49	7	5	4	7	147
2004	36	14	2	1	4	-	55
2005	43	23	1	4	3	2	75
2006	44	12	3	1	3	1	61
2007	83	62	4	5	7	8	165
2008	53	48	7	3	0	1	114
2008р. у% до 2003р.	64,6	98,0	100,0	60,0	225,0	14,3	77,5
Прибуткових, од.							
2003	105	73	8	4	10	3	195
2004	147	107	18	7	13	9	283
2005	107	95	19	4	11	6	223
2006	97	95	21	6	11	6	215
2007	119	102	16	5	6	5	237
2008	143	165	49	8	6	14	336

1	2	3	4	5	6	7	8
2008р. у% до 2003р.	136,2	226,0	612,5	200,0	60,0	466,7	172,3
Рівень рентабельності від реалізації продукції с / г, %							
2003	-4,3	2,8	29,2	4,7	-3,7	20,2	X
2004	5,5	22,6	46,6	27,6	2,7	36,8	X
2005	6,0	18,9	36,6	29,6	-1,1	16,5	X
2006	4,7	20,1	39,3	20,5	-0,4	-1,0	X
2007	9,0	13,5	27,0	-2,7	-3,8	-9,1	X
2008	32,5	22,6	37,6	11,6	11,6	34,2	X
Рівень рентабельності рослинництва, %							
2003	43,7	51,5	70,5	17,1	78,8	0,7	X
2004	16,4	31,6	51,3	7,4	18,4	30,9	X
2005	3,8	16,7	33,5	-2,0	8,7	4,7	X
2006	14,1	23,0	34,5	-5,6	9,0	-0,4	X
2007	18,5	24,6	30,1	2,1	18,4	-4,4	X
2008	39,5	24,6	38,3	11,6	2,8	34,2	X
Рівень рентабельності тваринництва, %							
2003	-44,3	-34,4	-51,9	-26,2	-12,6	19,0	X
2004	-33,9	-15,9	-20,6	-7,6	-19,8	27,1	X
2005	-10,8	12,5	16,8	2,2	-13,4	21,6	X
2006	-24,8	-18,2	-16,3	-21,6	-29,0	-1,5	X
2007	-29,1	-26,6	-18,3	-30,3	-37,6	-15,5	X
2008	2,4	9,4	8,5	43,9	-22,5	21,4	X

За підприємств, що звітують до стат. управління і ведуть бухгалтерський облік у повному обсязі

З наведених даних видно, що за аналізований проміжок часу відбулося поступове збільшення кількості прибуткових і зменшення збиткових видів підприємств по всіх їх організаційно-правових формах. Найбільш рентабельними формами господарювання у рослинництві є: господарські товариства, приватні підприємства (включаючи фермерські господарства), хоча рівень рентабельності рослинництва суттєво зменшився в порівнянні з 2003 роком. На жаль, тваринництво залишається нерентабельним видом виробництва. Вказана тенденція спостерігається по всім видам форм господарювання. Це не є випадковим, адже прорахунки в державній політиці щодо виробництва і реалізації тваринницької продукції є вкрай не вигідними для виробників. Тому галузі тваринництва потребують більш швидкої перебудови основних принципів організації виробництва продукції з орієнтуванням на підвищення рівня інтенсивності.

У процесі подальшого аналізу ми визначили наскільки відрізняються показники рівня рентабельності аграрних підприємств у розрізі по районах (таблиця 4).

Таблиця 4

Рівень рентабельності продукції сільськогосподарських підприємств
Миколаївської області в середньому за 2006-2008 роки по адміністративним районам, %

Райони	Продукція рослинництва		Продукція тваринництва		Продукція сільського господарства	
	Рентабельність, %	Рейтинг за нею	Рентабельність, %	Рейтинг за нею	Рентабельність, %	Рейтинг за нею
1	2	3	4	5	6	7
Арбузинський	35,75	2	8,34	3	25,55	3
Баштанський	29,98	4	-13,15	6	17,01	6
Березанський	8,10	18	-29,14	13	3,57	17
Березнегуватський	19,39	10	-31,07	15	13,05	11
Братський	18,62	13	19,32	2	13,34	10
Веселинівський	24,35	7	-47,68	19	22,15	4
Вознесенський	10,99	16	-11,76	5	7,63	15
Врадівський	8,11	17	20,34	1	8,16	14
Доманівський	13,86	14	-42,71	18	6,25	16
Єланецький	33,73	3	-18,18	10	28,46	2
Жостневий	-1,37	19	-24,75	11	-5,47	19
Казанківський	19,29	11	-40,15	17	15,33	9
Кривоозерський	18,93	12	-32,17	16	15,34	8
Миколаївський	21,40	9	-17,87	9	-4,18	18
Новобузький	21,89	8	-13,67	7	12,78	12

1	2	3	4	5	6	7
Новоодеський	24,43	6	-15,88	8	16,18	7
Очаківський	117,41	1	-25,02	12	85,53	1
Первомайський	26,57	5	-29,44	14	20,35	5
Снігурівський	12,17	15	7,18	4	10,15	13
Область у цілому	24,59	X	-11,62	X	14,17	X

* По підприємствах, що ведуть бухгалтерський облік в повному обсязі

** До складу господарюючих формувань Первомайського та Миколаївського районів включені обсяги виробництва м. Миколаєва та м. Южноукраїнська

Як бачимо, продукція рослинництва є рентабельною по всім адміністративним районам (окрім Жовтневого району). Найбільш рентабельними районами по продукції рослинництва є Очаківський (117,41%), Арбузинський (35,75%), Єланецький (33,73%). Продукція тваринництва, навпаки, в більшості адміністративних районах є нерентабельною виключенням є Врадіївський, Братський, Абузинський та Снігурівський райони, по яких вона прибуткова. За рахунок продукції рослинництва, як рентабельній галузі, яка покриває збитки по тваринницькій галузі продукція сільського господарства в кінцевому результаті є рентабельною майже по всім районам (окрім Миколаївського та Жовтневого). Отже, можна сказати, що навіть в скрутних умовах, які склалися в теперішній час аграрні підприємства намагаються не тільки функціонувати, а й ефективно працювати, адже умови господарювання є майже однаковими. Показники ефективної діяльності аграрних підприємств в першу чергу залежать від рівня господарювання, змілоного ведення господарства та гарного господаря на землі.

Аналіз останніх досліджень свідчить про загострення демографічної ситуації на селі. Дефіцит у більшості районів трудових ресурсів, особливо кваліфікованої робочої сили, низька продуктивність праці – все це призводить неповноцінного цивілізованого ринку праці. Тому державна політика в сільській місцевості в першу чергу має бути спрямована на забезпечення повної зайнятості наявних трудових ресурсів, залучення та стимулювання в агропромислову сферу жителів міст.

Висновки. Проведене дослідження дозволило визначити, що показники ефективності по Миколаївській області, не зважаючи на економічну кризу, задовільні. Так в області саме в сільськогосподарських підприємствах в порівнянні з загальним виробництвом зосереджено більше половини основного виробництва продукції, таких як: цукрові буряки, виноград, насіння соняшнику, зерна тощо. Помітно збільшилася кількість прибуткових і зменшилася кількість збиткових видів підприємств області по всіх їх організаційно-правових формах. Найбільш рентабельними формами господарювання у рослинництві є господарські товариства, приватні підприємства (включаючи фермерські господарства). Найбільш рентабельними районами області по продукції рослинництва є Очаківський (117,41%), Арбузинський (35,75%), Єланецький (33,73%). Продукція тваринництва, навпаки, є нерентабельною виключенням є Врадіївський, Братський, Абузинський та Снігурівський райони, по яких вона прибуткова.

Для того, щоб підприємство ефективно і ритмічно функціонувало існує ряд проблем. В першу чергу це нестабільність і невизначеність в країні, прорахунки державної політики щодо аграрного сектора, велика міграція сільської молоді та кваліфікованих робітників до міст, критичний ступінь фізичного і морального зношення основних фондів у сільському господарстві країни, низький рівень ведення господарства та інше. Досягнення високоефективного господарювання у сільськогосподарських підприємствах можливе лише при комплексному вирішенні зазначених проблем на державному рівні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Саблук П.Т. Управління агропромисловим комплексом України / П.Т.Саблук // 36. наук. праць Кам'янець-Подільський. – 2008. – Випуск 16, Том 3.- С.4.
2. Макаренко П.М. Ринкова трансформація аграрного сектора: теорія і практика / П.М.Макаренко, А.Д.Толалов / Монографія. – Запоріжжя. Запорізький національний університет. 2006. – С.3.
3. Жнива 2009 / Урожай зібрано // Новоодеська районна газета «Промінь». – 1 серпня 2009. – С1.
5. Сільське господарство Миколаївщини у 2007 році / За ред. З.А.Лук'яненко. – Миколаїв. 2008. – 330 с.
6. Статистичний щорічник Миколаївської області за 2007 рік / За ред. П.Ф.Зацаринського. – Миколаїв. 2008. – С.123-124..

Аннотация. В статье рассмотрено состояние и проблемы развития аграрных предприятий Николаевской области, проведено анализ функционирования сельскохозяйственных предприятий области по сравнению с Украиной. Указаны мероприятия для повышения эффективной деятельности данных предприятий.

The summary. The state and problems of development of agrarian enterprises of the Nykolaevskoy region is considered in the article, the analysis of functioning of agricultural enterprises of region is conducted as compared to Ukraine. Measures are indicated for the increase of effective activity of these enterprises.